

Projektas

„Sveikos gyvensenos įgūdžių formavimas ir psichikos sveikatos gerinimas“

Finansuojamas 2014–2021 m. Europos ekonominės erdvės finansinio mechanizmo programos „Sveikata“ lėšomis

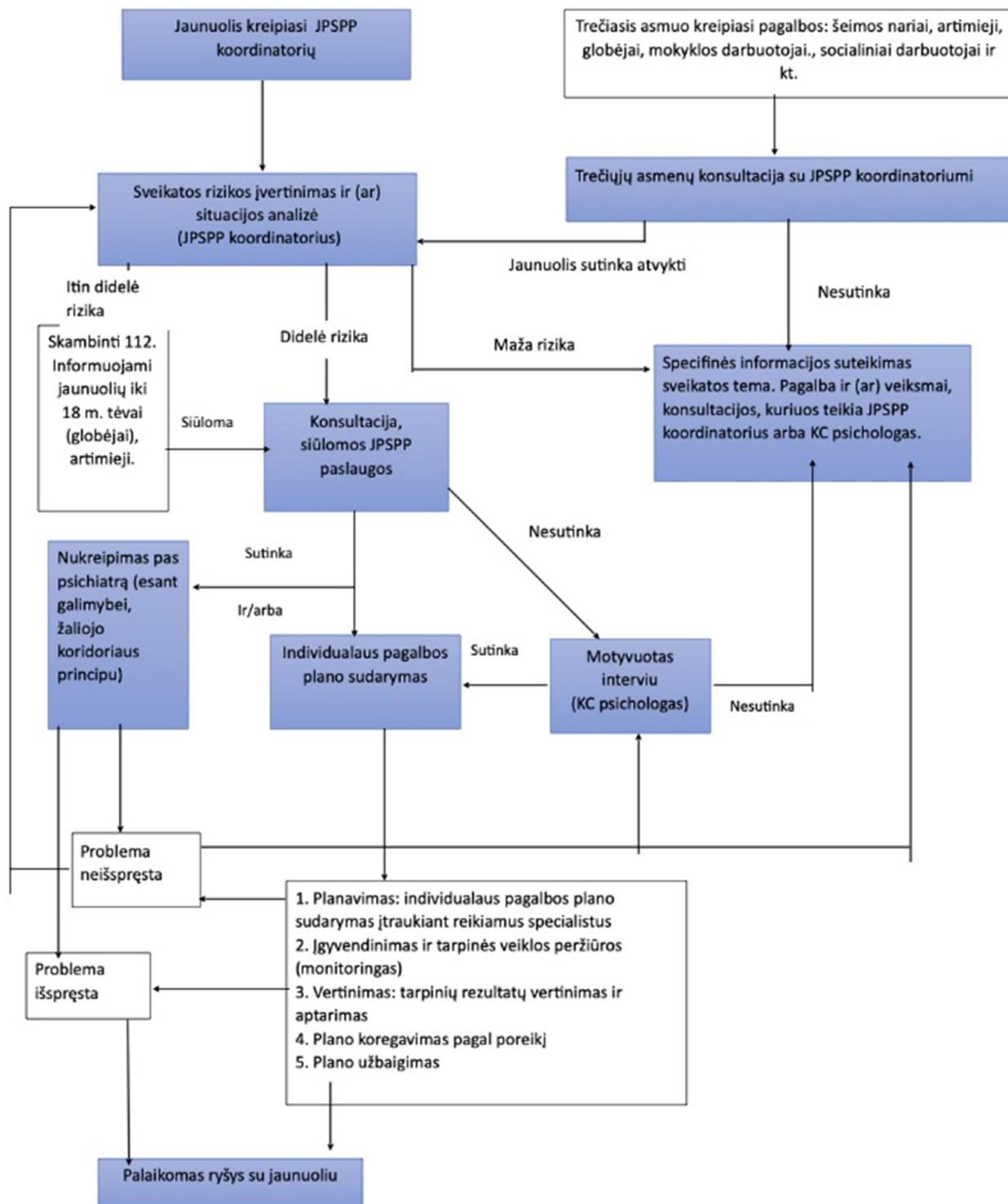
ADAPTUOTAS DRUSKININKŲ SAVIVALDYBEI

ALKOHOLIO VARTOJIMO NEIGIAMO POVEIKIO SVEIKATAI MAŽINIMO ALGORITMAS

ASMENINIO KONTAKTO ATVEJIS

Alkoholio vartojimo neigiamo poveikio sveikatai mažinimo algoritmas aprašo alkoholio vartojimo rizikos įvertinimą, pagalbos organizavimo ir prevencijos veiklų tvarką asmeninio kontakto atveju 14–29 metų amžiaus asmenų grupei.

1. Bendroji algoritmo schema

2. Jaunuolis kreipiasi pagalbos

Jei jaunuolis kreipėsi į Jaunimui palankių sveikatos priežiūros paslaugų (toliau – JPSPP) koordinatorių dėl alkoholio vartojimo, koordinatorių visų pirma turi:

- a) stengtis užmegzti santykius, pagrįstus pasitikėjimu;
- b) identifikuoti kliūtis ar problemas, su kuriomis susiduria klientai;
- c) sukurti saugią aplinką;
- d) įgyti kliento pasitikėjimą ir tikėtis atvirumo dalijantis istorija, problemomis ir jausmais;

- e) demonstruoti empatiją;
- f) sutelkti dėmesį į klientą ir jo situaciją;
- g) užtikrinti, kad bus suteikiamos anoniminės ir konfidencialios paslaugos.

Konfidencialumo užtikrinimas:

JPSPP koordinatorius, siekdamas užtikrinti konfidencialumą nukreipdamas jauną asmenį asmens sveikatos priežiūros paslaugoms žaliojo koridoriaus principu, gali sudaryti paciento kodą¹

1	2	3	4	5	.	6	7	8	9	10
					.					

1, 2 – amžius,

3 – lytis [V, M],

4–6 – gyvenamoji vieta (administracinės teritorijos kodas)

7–10 – pirmosios dvi jaunuolio vardo ir pirmosios dvi pavardės raidės.

3. Sveikatos rizikos įvertinimas ir situacijos analizė

Rizikos sveikatai įvertinimas – paslaugos, skirtos alkoholio vartojimo rizikos laipsniui įvertinti. Jas atlieka ne tik sveikatos sistemos, bet ir kitų sektorių specialistai (pirminis rizikos sveikatai įvertinimas).

Kaip laiku pastebėti riziką?

Kontroliniai klausimai, pokalbis ar informacija iš trečiųjų asmenų, padedanti nustatyti ir priskirti asmenį rizikos grupei.

Ar priskirti asmenį tam tikrai rizikos grupei, pirminio rizikos sveikatai įvertinimo metu nustatoma pagal tam tikrus klausimynus, pokalbio ar kitais metodais.

Viena iš svarbių ir efektyvių alkoholio vartojimo prevencijos prielaidų – savalaikis problemos ar rizikos sveikatai įvertinimas ir, jeigu rizika yra, asmens nukreipimas ar rekomendacijų kreiptis į atitinkamos srities specialistus ar institucijas pateikimas. Prevencija yra įmanoma tuo atveju, jei asmuo priskiriamas mažos rizikos grupei, jei asmeniui dar nereikia gydymo, tačiau nustatomas polinkis (genetinis ar kitų veiksnių nulemtas). Jei rizika didelė, asmuo nukreipiamas pas tam tikrų socialinių ir profesinių grupių atstovus, atitinkamos srities specialistus ar institucijas, priklausomai nuo to, kokių sveikatos priežiūros paslaugų reikia.

Pirminį rizikos vertinimą savo kompetencijos ribose gali atlikti JPSPP koordinatorius. Norėdamas įvertinti riziką, nustatyti, kuriai grupei asmenį priskirti, JPSPP koordinatorius turėtų asmenims, **vyresniems nei 16 metų**, naudoti AUDIT (Alcohol Use Disorders Identification Test) testą¹ (*klausimynas pateiktas priede Nr. 1*)

AUDIT klausimyną parengė Pasaulio sveikatos organizacija (toliau – PSO) rizikingam, žalingam alkoholio vartojimui arba priklausomybei nustatyti. Jį sudaro dešimt klausimų apie tris aspektus – rizikingą alkoholio vartojimą, priklausomybę nuo alkoholio ir žalingą alkoholio vartojimą. AUDIT balus skaičiuoti labai paprasta. Prie kiekvieno klausimo pateikiami keli atsakymo variantai, o kiekvienas atsakymas vertinamas nuo 0 iki 4 balų. Susumavus visų atsakymų balus, gaunamas bendrasis balas.

Jaunuoliai geriau atsakinėja į AUDIT klausimus, kai:

- klausinėjantis asmuo yra draugiškas ir negrasina;
- klausimo tikslas yra aiškiai susijęs su paciento sveikatos būklės diagnostavimu;
- atrankos metu pacientas nevartoja alkoholio arba narkotikų;
- informacija laikoma konfidencialia;
- klausimai yra lengvai suprantami.

Klausimyne yra kalbama apie standartinius alkoholio vienetus. Europoje vieną standartinį alkoholio vienetą paprastai sudaro 10 gramų alkoholio (informaciją apie standartinius alkoholio vienetus rasite priede Nr. 2). Pavyzdžiui:

- 250 ml 5 proc. stiprumo alaus
- 125 ml 12 proc. stiprumo vyno
- 70 ml 18 proc. stiprumo spirituoto vyno
- 50 ml 25 proc. stiprumo likerio arba aperityvo
- 25 ml 40 proc. stiprumo stipriųjų gėrimų

PASTABA: nėščioms moterims ir nepilnamečiams rekomenduojama iš viso nevertoti alkoholio.

Daugiau informacijos apie alkoholio vartojimo standartinius vienetus galima rasti: https://www.rplc.lt/wp-content/uploads/2019/05/RPLC_atmintine_15x8cm_7.pdf.

Galimi veiksmai pagal alkoholio rizikos lygius

Rizikingas alkoholio vartojimas – toks alkoholio vartojimo lygis arba tipas, kuris, esamiems alkoholio vartojimo įpročiams nepakitus, gali tapti žalingas. Pagal PSO apibrėžimą, tai daugiau kaip 20 gramų alkoholio per dieną moterims ir daugiau kaip 40 gramų vyrams (PASTABA: nėščioms moterims ir nepilnamečiams rekomenduojama iš viso nevertoti alkoholio).

Žalingas alkoholio vartojimas – toks alkoholio vartojimo modelis, kuris sukelia fizinę arba psichinę žalą sveikatai. Sunkus epizodinis girtavimas (kartais vadinamas „užgėrimais“), kuris gali būti itin žalingas sveikatai, gali būti apibūdamas kaip ne mažiau negu 60 gramų alkoholio suvartojimas vieno gėrimo epizodo metu.

Priklausomybė nuo alkoholio – tai fiziologinių, elgsenos ir pažintinių reiškinių visuma, kai alkoholio vartojimas asmeniui yra daug svarbesnis negu kita veikla, kuri anksčiau turėjo didesnę vertę.

PASTABA: bet kokio alkoholio kiekio vartojimas, jeigu tai nėščiosios ir asmenys, jaunesni negu 16 metų, arba asmenys, kuriems dėl ligos arba taikomo gydymo alkoholio vartoti nerekomenduojama.

¹ AUDIT (angl. Alcohol Use Disorders Identification Test) klausimyną parengė Pasaulio sveikatos organizacija. Klausimyną sudaro dešimt klausimų, apimančių tris sritis: rizikingą alkoholio vartojimą, žalingą alkoholio vartojimą ir priklausomybę nuo alkoholio.

Rizikos lygis	Kriterijai	Intervencija	Specialistų vaidmuo
Žemas (žalia zona)	< 40 g per dieną vyrai < 20 g per dieną moterys AUDIT < 8	Pirminė prevencija	Sveikatos švietimas, propagavimas, geraspavyzdys
Rizikingas (geltona zona)	≥ 40–59 g per dieną vyrai ≥ 20–39 g per dieną moterys AUDIT 8–11	Paprastas patarimas	Atpažinimas, įvertinimas, trumpa konsultacija
Žalingas	≥ 60 g per dieną vyrai ≥ 40 g per dieną moterys Padaryta žala AUDIT 11–19	Paprastas patarimas ir trumpa konsultacija bei nuolatinis stebėjimas	Atpažinimas, įvertinimas, trumpa konsultacija, stebėjimas
Aukštas (priklausomybė nuo alkoholio)	TLK ² -10 kriterijai AUDIT ≥ 20	Specializuota sgydymas	Atpažinimas, įvertinimas, nukreipimas, stebėjimas

Jaunesniems nei 15 m. asmenims³ rekomenduojama rizikos vertinimui naudoti CAGE klausimyną (cut down-annoeyd- guilty-eye opener). Šis klausimynas skirtas ištirti tiriamąją grupę ir atskirti rizikingai geriančius, problemiškus ir priklausomus vartotojus.

Taikydamas šį klausimyną koordinatorius turėtų užduoti kontrolinius klausimus.

Kontroliniai klausimai:

Ar jums kada nors kilo mintis, kad reikėtų mažiau vartoti ar nustoti vartoti alkoholi? (Taip/Ne) Ar aplinkinių kritika dėl alkoholio vartojimo jus kada nors erzino? (Taip/Ne)

Ar kada nors jautėte kaltę dėl to, kad vartojate alkoholi? (Taip/Ne)

Ar esate kada nors ryte pirmiausia išgėręs alkoholio, kad pagerintumėte savijautą? (Taip/Ne)

Atsakymų interpretavimas:

Minimali rizika – nė vieno teigiamo atsakymo.

Vidutinė rizika – vienas teigiamas atsakymas.

Didelė rizika – du ir daugiau teigiamų atsakymų.

4. Itin didelė rizika (grėsmė gyvybei)

Jei jaunuolis perdozuoja alkoholio, jam reikalinga skubi medicinos pagalba.

*Jei reikalinga skubi pagalba sunkiais, sudėtingais ir komplikuotais atvejais, kai negalite suteikti kvalifikuotos pagalbos pats, būtina iš karto kviesti greitąją pagalbą bendruoju pagalbos telefonu. **112. Profesionali pagalba apsinuodijus teikiama visą parą telefonu (8 5) 236 2052***

Koordinatorius turi žinoti šią pagrindinę informaciją apie skubios medicinos pagalbos organizavimą:

Apsinuodijimo alkoholiu laipsniai:

² TLK – tarptautinė ligų klasifikacija.

³ Moksliniuose tyrimuose AUDIT veiksmingumas yra įrodytas tik suaugusiems asmenims. Taikyti galima ir 16–17 metų jaunimui, bet AUDIT taikymo veiksmingumas jaunesniems nei 16 m. asmenims nėra įrodytas. Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad asmenims nuo 15 m. galima naudoti CAGE klausimyną. Tačiau jį galima taikyti ir jaunesniems nei 15 m.

- ✓ **Pirmas laipsnis** – koordinacijos sutrikimas, plepumas, euforija, nuovargio jausmonebuvimas, sustiprėję refleksai.
- ✓ **Antras laipsnis** – nepalaujamas plepėjimas, impulsyvumas, nesivaldymas, irzlumas, nekoordinuoti judesiai.
- ✓ **Trečias laipsnis** – agresyvus elgesys, nerišli kalba, sutrikusi pusiausvyra, galimas sąmonės netekimas.
- ✓ **Ketvirtas laipsnis** – nervų sistemos slopinimas, mirtis.

Skubios pagalbos reikia trečio ir ketvirto apsinuodijimo laipsnio atvejais.

Svarbu: jei pavartojęs alkoholio asmuo miega ir jo nepavyksta pažadinti – tai požymis, kad ši būklė gali būti grėsminga sveikatai ar net gyvybei. Kiti ženklai, verčiantys sunerimti, yra: užsitęsęs vėmimas, asmuo negali atsigerti net vandens, nes viską išvemė, pilvo ir (ar) galvos skausmai, kritęs kraujospūdis, trinkantis kvėpavimas, mėlstanti oda – tai pavojingi simptomai, kuriuos pastebėjus reikėtų nedelsiant kreiptis į medikus.

Nuorodos į papildomus informacijos šaltinius:

Daugiau informacijos apie pirmąją pagalbą apsinuodijus galite rasti:

- Apsinuodijimų informacijos biuras: <http://www.apsinuodijau.lt/>
Patarimai dėl pirmosios pagalbos:
http://www.smlpc.lt/lt/atmintines_lankstukai_plakatai/pirmoji_pagalba.html

5. Konsultacija, siūlomos JPSPP paslaugos

Atlikus rizikos sveikatai vertinimą, jaunuolis yra informuojamas apie nustatytą riziką. Jei nustatyta didelė rizika, jaunuoliui siūlomos sveikatos priežiūros specialistų paslaugos. Jei jaunuolis sutinka kreiptis į JPSPP koordinatoriaus siūlomus specialistus, dėl šių paslaugų kuo greičiau susitariama. Jei jaunuolis nenori kreiptis į specialistus, bet vis vien nori gauti pagalbą, koordinatorių turi sukurti individualų pagalbą planą. Šis planas yra kuriamas koordinatoriaus kompetencijos ribose, negalint to padaryti yra konsultuojamasi su specialistais.

Tačiau jei jaunuolis visiškai atsisako kreiptis pagalbos, rekomenduojama Visuomenės sveikatos biuro (toliau – VSB) psichologui, taikant motyvacinio interviu metodą, palaikyti kontaktą su jaunuoliu, jį motyvuojant kreiptis pagalbos ir (ar) spręsti kylančias problemas.

Ką daryti, kaip teikti pagalbą, kur kreiptis dirbant su skirtingų rizikos sveikatai lygių asmenimis:

Minimali rizika

Jeigu asmuo teigiamai neatsakė nė į vieną kontrolinį klausimą, jo alkoholio vartojimo rizika yra minimali. Taigi problema dar nenustatyta ir gydyti nei mažinti žalą nereikia. **Minimalios rizikos atveju rekomenduojama rizikos nustatymo (stebėseną) ir prevencinę veiklą, siaurąją prasme – alkoholio vartojimo prevenciją.**

Vidutinė rizika

Jeigu asmuo teigiamai atsakė į vieną iš kontrolinių klausimų, jis priskirtinas *vidutinės rizikos* grupei. Vidutinės rizikos grupei priklauso tie asmenys, kurie neturi priklausomybės alkoholiui požymių, tačiau turi šių medžiagų vartojimo patirties: jie gali alkoholį vartoti eksperimentuodami ir (arba) nereguliariai, smalsumo vedini, siekdami išbandyti poveikį. Vartojama nedideliais kiekiais, progai pasitaikius, savaitgaliais ar per šventes, pasekmės dažniausiai nebūna sunkios. Tačiau kadangi organizmas dar nėra pripratęs prie alkoholio, didėja rizika apsinuodyti ir pan.

Šioje stadijoje gydymo paslaugų dar nereikia, užtenka ankstyvosios nemedicininės intervencijos, vykdoma antrinė prevencija.

Didelė rizika

Jeigu asmuo teigiamai atsakė į du ar daugiau kontrolinių klausimų, jis priskirtinas *didelės rizikos grupei*, tokiam asmeniui reikalingas gydymas. Didelės rizikos grupei priklauso asmenys, žalingai vartojantys arba priklausomi nuo alkoholio.

Šioje stadijoje reikalingas gydymas.

Dažnai jauni asmenys nenori kalbėti su suaugusiais (mokytojais, tėvais, socialiniais pedagogais ir pan.) apie alkoholį ar dėl jų kylančias problemas. Todėl verta informuoti apie įvairias

anonimines pagalbos linijas (žiūrėti 9 skyrių).

6. Individualaus pagalbos plano sudarymas

Planuojant ir sudarant individualų pagalbos planą, reikėtų laikytis šių žingsnių:

- a) problemos identifikavimas ir prioritetų išskyrimas;
- b) informacija apie reikalingas paslaugas ir kitų įstaigų ir (ar) specialistų įtraukimą;
- c) rašytinio veiksmų plano sudarymas, kuriame nurodoma kokių, kada ir kam reikia imtis veiksmų;
- e) veiksmų plano įgyvendinimas;
- f) atvejo stebėseną (monitoringą);
- g) pagalbos proceso užbaigimas.

Problemos identifikavimas ir prioritetų išskyrimas. Atlikus rizikos įvertinimą, JPSPP koordinatorius apibendriną klientui gautą informaciją ir kartu išskiria pagrindinius poreikius ir tikslus.

Informacija apie galimas paslaugas ir (ar) kitų įstaigų ir (ar) specialistų įtraukimą. JPSPP koordinatorius turėtų suteikti visą reikalingą informaciją apie tai, kokios įstaigos ir (ar) specialistai gali būti įtraukti į planą. Kokios tikėtinos paslaugos ir kokia jų trukmė ir kt.

Sudarymas rašytinio veiksmų plano, kuriame nurodoma kokių veiksmų reikia imtis, kada ir kam. JPSPP koordinatorius kartu su jaunuoliu turėtų suplanuoti ir išskirti prioritetinius poreikius, nustatyti tikslus ir apibrėžti sprendimus, ką reikia daryti toliau. Rašytinio plano sudarymas, po kuriuo pasirašo JPSPP koordinatorius ir jaunuolis, yra labai svarbi pagalbos proceso dalis. Raštiškai dokumentuotas planas su jame nurodytomis konkrečiomis veiklomis, terminais, atsakingais asmenimis ir kita reikalinga informacija leidžia sėkmingiau jį vykdyti ir sklandžiau organizuoti visą pagalbos procesą. Rašytinis planas taip pat leidžia vykdyti stebėseną, nes bet kada galima įsivertinti, ar jis sėkmingai įgyvendinamas, ar paslaugos bei pagalba teikiama laiku, ar aktyviai įsitraukęs pats jaunuolis; jei ne – kokios to priežastys, ar reikalinga plano korekcija ir pan.

Veiksmų plano įgyvendinimas. JPSPP koordinatorius, remdamasis parengtu kartu su jaunuoliu veiksmų planu, pradeda jį įgyvendinti susisiekdamas (jaunuoliui sutikus) su kitais reikalingais kitais specialistais ir (ar) įstaigomis, pvz.: gydymo įstaigomis, socialinėmis tarnybomis, užimtumo (darbo paieškos) tarnybomis ir kt.

Veiksmų plano įgyvendinimas gali turėti šias struktūrines dalis (pateikiamas galimas pavyzdys):

Veiksmas	Kas gali padėti	Veiksmo data, atsakingas asmuo	Tarpinis susitikimas su JPSPP koordinatoriumi	Ar pavyko pasiekti?	Iškilusios problemos, komentarai
Kreiptis į gydytoją psichiatrą dėl konsultacijos	JPSPP	1. Užregistruoti gydytojo psichiatro konsultacijai (nurodyti konkretų laiką) – atsakingas JPSPP koordinatorius 2. Nuvykti paskirtą dieną (nurodyti konkrečią datą) į psichikos sveikatos centrą gydytojo psichiatro konsultacijai – atsakingas jaunuolis, ir t. t.	Atvykti pas JPSPP koordinatorių po konsultacijos (nurodyti konkrečią datą)	Taip/ne/iš dalies	Nurodyti kilusias problemas

Atvejo stebėseną (monitoringą). Jaunuolių atsiliepimai yra pagrindinis būdas JPSPP koordinatoriui sužinoti, kaip teikiamas paslaugas vertina ar supranta pats jaunuolis. Tai gali padėti suprasti, kas daroma gerai, ką reikia patobulinti ir kokie yra iššūkiai. Jei jaunuolis nediršta išsakyti savo pastebėjimų, galima paprašyti, kad jis užpildytų anoniminę anketą. Stebėseną vykdoma susitikimų, pokalbių su jaunuoliu ir kitais specialistais ir (ar) institucijomis metu. Todėl susitikimai ir pokalbiai turi būti inicijuojami gana dažnai (atsižvelgiant į sudarytą planą ir jame numatytus veiksmų laiko intervalus). Su kitomis institucijomis ir (ar) specialistais, įtrauktais į planą, bendradarbiaujama turi būti reguliariai: svarbu nuspręsti, kokia forma (pvz., susitikimų, intervizių, supervizių ar pan.) ir kaip dažnai (pvz., kartą per dvi savaites). Kad būtų galima stebėseną (monitoringą) vykdyti kiek galima efektyviau, yra rekomenduojama kiek įmanoma tiksliau viską dokumentuoti. Kiekvieno susitikimo, pokalbio metu JPSPP koordinatorius turi aptarti su jaunuoliu, kas pavyko padaryti (iš suplanuotų veiklų), o kas galbūt liko neatlikta. Taip pat labai svarbu identifikuoti ir aptarti kliūtis ir (ar) priežastis, kurios neleido atlikti suplanuotų veiksmų. Identifikavus kliūtis ir problemas reikėtų iš naujo peržiūrėti sudarytą pagalbos planą ir jį koreguoti atsižvelgiant į turimą informaciją. Be to, reikia išsiaiškinti, ar neatsirado naujų poreikių.

Pagalbos proceso užbaigimas. Atvejis turėtų būti užbaigtas, kai visi numatyti veiksmai ir uždaviniai yra įgyvendinti ir jaunuoliui daugiau nereikia JPSPP pagalbos. Prieš užbaigiant atvejį rekomenduojama:

- aptarti esamą situaciją su jaunuoliu ir, jei jis sutinka, su kitais proceso dalyviais;
- dar kartą peržiūrėti visus planuotus veiksmus bei uždavinius ir aptarti jų situaciją;
- kartu su jaunuoliu aptarti ir nuspręsti, ar pasiektas galutinis tikslas;
- informuoti, kad laikas baigti bendrą darbą, tačiau patikinti, kad jaunuolis visada gali grįžti, jei susidurs su naujais iššūkiais, kurių vienas negalės įveikti.

7. Motyvacinis interviu (VSB psichologas)

Padėti asmeniui keisti elgesį galima su motyvacinio interviu pagalba. Motyvacinio interviu metodą gali taikyti skirtingi, specialiai apmokyti specialistai: VSB psichologas, mokyklos socialinis pedagogas ir kt. (priklausomai nuo to, kas turi geresnį kontaktą, dažniau susiduria su asmeniu). Pagrindinė šių specialistų užduotis, pastebėjus su alkoholio vartojimu susijusius elgesio pokyčius (kaip stebėsenos instrumentas gali būti lentelė, pateikta apačioje) ir nustatius didelę riziką ir (ar) alkoholio vartojimo problemos nesuvokimą – skatinti asmenį pripažinti problemą ir pradėti gydytis. Išskiriamos šešios (remiantis Prochaska and DiClemente) elgesio keitimosi stadijos. Patarimai specialistams, norintiems identifikuoti ir suprasti galimas problemos sprendimo strategijas (kiekviena iš strategijų išsamiau aptarta žemiau):

Stadijos	Kriterijai, leidžiantys priskirti asmens elgesį konkrečiai stadijai	Specialisto veiksmai
Problemos nesuvokimo stadija	Asmuo nemato problemų dėl alkoholio vartojimo ar suvokia jas kaip menkas ir nenori keisti savo elgesio.	Užduotis – sukelti abejonę. Žingsniai: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Užmegzti tarpusavio supratimą. ✓ Įvertinti jaunuolio pasiruošimą keistis. ✓ Skatinti jaunuolį pačiam priimti sprendimus. ✓ Siūlyti ir teikti informaciją. ✓ Paaiškinti riziką. ✓ Informuoti, kaip mažinti riziką. ✓ Skatinti pervertinti dabartinį elgesį. ✓ Skatinti savianalizę, o neveiksmus.

Svarstymo stadija	Asmuo vis dar nenori daryti jokių konkrečių žingsnių keitimosi link, bet pradeda abejoti savo elgesio (pvz., alkoholio vartojimo) tikslingumu dėl įvairių pasitaikančių problemų (blogi santykiai šeimoje, finansiniai sunkumai, sveikatos problemos ir pan.)	Užduotis – nustatyti ir įvardyti elgesio keitimo priežastis ir riziką, susijusią su esama situacija. Žingsniai: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Įvertinti jaunuolio pasiruošimą keistis. ✓ Skatinti jaunuolį pačiam priimtisprendimus. ✓ Kartu išanalizuoti teigiamas ir neigiamas vartojimo puses. ✓ Išanalizuoti eilinės dienos schemą. ✓ „Už“ ir „prieš“ vertinimo analizė. ✓ Suprasti, apibendrinti ir įvardinti jaunuolio abejones. ✓ Pabrėžti naujas perspektyvas. ✓ Pabrėžti jaunuolio pasakymus, nukreiptus į savęs raginimą.
Pasiruošimo veikti stadija	Asmuo yra pasirengęs veikti, tačiau dar neturi konkretaus plano.	Užduotis – padėti jaunuoliui nustatyti realų veiksmų planą. Žingsniai: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Išanalizuoti elgsenos variantus ir strategijas. ✓ Nustatyti problemas ir skatintijas įveikti. ✓ Padėti nustatyti galimus pagalbos šaltinius. ✓ Padėti patikėti savo gebėjimu pasikeisti. ✓ Skatinti pirmuosius bandymus.
Veiksmų stadija	Asmuo pradeda keisti savo elgesį	Užduotis – palaikyti jaunuolį. Žingsniai: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Padėti nustatyti tikslus, planuoti. ✓ Padėti nustatyti kliūtis ir pagalbos veiksnius, padedančius įtvirtinti pasikeitimus. ✓ Sutelkti dėmesį į pasikeitimų požymius ir socialinę paramą. ✓ Stiprinti savarankiškumą. ✓ Padėti įveikti ankstesnio gyvenimo būdo praradimo jausmą. ✓ Stiprinti ilgalaikių pasikeitimų naudos suvokimą.
Pokyčių palaikymo stadija	Asmuo toliau laikosi veiksmų plano ir išlaiko pasikeitusį elgesį	Užduotis – palaikyti jaunuolį. Žingsniai: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Padėti klientui skatinti save. ✓ Aptarti, ką reikėtų darytines sėkmės atveju. ✓ Nustatyti nesėkmių įveikimo strategiją. ✓ Išanalizuoti ir nustatyti galimus nesėkmės veiksnius. ✓ Sukurti paramos planą.

Atkryčio stadija	Žmogus grįžta prie ankstesnių elgesiomodelių	<p>Užduotis – padėti jaunuoliui sugrįžti prie samprotavimo proceso, prie pasiruošimo veikti, kad jis nenusiviltų ir nepasiduotų nesėkmei.</p> <p>Žingsniai:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Padėti jaunuoliui išanalizuoti įvykusią nesėkmę. ✓ Padėti jaunuoliui analizuoti nesėkmę kaip pamoką, o ne kaip pastangų žlugimą. ✓ Kartu įvertinti rizikingas situacijas. ✓ Sutelkti dėmesį į tai, kad reikia nedelsiant vėl pradėti keistis ir apsvarstyti visus „už“ ir „prieš“.
------------------	--	---

Ką daryti, kaip teikti pagalbą, kur kreiptis, kai asmuo yra motyvuotas spręsti problemą

Jeigu asmuo yra motyvuotas spręsti problemą, jis siunčiamas pas sveikatos priežiūros specialistą – psichiatrą, kuris, įvertinęs asmens būklę, pasiūlo jam atitinkamą gydymo būdą. Lietuvoje su priklausomybių problemomis dirba gydytojai psichiatrai, tačiau ir šeimos gydytojai bei bendrosios praktikos gydytojai gali įvertinti paciento situaciją ir rekomenduoti bei skatinti kreiptis į gydytoją psichiatrą.

Priklausomiems asmenims gali prireikti ilgalaikio gydymo, daug gydymo epizodų, kol bus pasiektas stabilus susilaikymas nuo alkoholio ir geras asmens funkcionavimas visuomenėje. Gydymas priklauso ir nuo asmens individualių savybių bei aplinkos palaikymo. Labai svarbu priderinti gydymą (aplinką, intervencijas) prie konkretaus asmens poreikių ir (ar) galimybių.

Ką daryti, kaip teikti pagalbą, kur kreiptis, kai asmuo nėra motyvuotas spręsti problemą

Jeigu asmuo problemos nesuvokia, pirmiausia reikia dirbti keičiant asmens elgesį iš nemotyvuoto spręsti problemą į problemos suvokimą, nes gydymas veiksmingas tik tuo atveju, kai asmuo pats to nori. Keičiant elgesį taip pat taikomas motyvacinio interviu metodas, kurio metu įvertinama, kurioje elgesio keitimosi stadijoje asmuo yra.

8. Trečiųjų asmenų konsultacija su JPSPP koordinatoriumi

Gali būti, kad į JPSPP koordinatorių kreipsis ne pats jaunuolis, o jo artimieji, mokyklos personalas, pažįstami ir pan. Tokiu atveju visų pirma reikia išsiaiškinti situaciją ir suorganizuoti susitikimą su jaunuoliu. Jei jis sutinka, konsultacijos vyksta asmeniškai, tačiau jei atsisako – konsultuojami asmenys, kurie kreipėsi. Koordinatorius pataria jiems, kaip geriau elgtis ir ką daryti. Paaiškinama, kaip bendrauti su jaunuoliu, kuris įtariama ar žinoma, kad vartoja alkoholį, suteikiama informacija apie galimus pagalbos būdus ne tik jaunuoliui, bet ir artimiesiems ir pan.

Jei koordinatoriui nepavyksta pakviesti jaunuolio į individualią konsultaciją, siūloma bendradarbiauti su visuomenės sveikatos biurais ir per juos stengtis užmegzti kontaktą (pvz.: kartu su VSB vykti į mokyklą, vesti užsiėmimus ir pan.).

Rekomenduojamos veiklos kryptys:

- informacijos teikimas per įvairias diskusijas, socialinių įgūdžių lavinimo užsiėmimus, bendraamžių bendraamžiams rengiamus užsiėmimus apie alkoholio vartojimo rizikos veiksnius; galimos rekomendacijos dėl kylančių problemų sprendimo ir atsisakymo vartoti alkoholį įgūdžių ugdymas
- įvairios formos ir pobūdžio užimtumo (muzikos, šokio, sporto, literatūros ar pan.), kaip alternatyvos alkoholio vartojimui, organizavimas
- tėvams skirtų priemonių (paskaitos, informacinė medžiaga) organizavimas, informuojant juos apie tai, kaip palaikyti santykius su jaunuoliu ir kt.

9. Palaikomas ryšys su jaunuoliu

Ryšio palaikymas su jaunuoliu yra labai svarbus pokyčių etape. Galima vis pasidomėti, kaip jaunuoliui sekasi laikytis jam sukurto plano, padrąsinti, kad viskas gerai, ar tiesiog padėti laikytis grafiko. Tačiau jei net jaunuoliui atrodo, kad jam nesiseka, koordinatorius neturi smerkti ar peikti, bet turi pasiūlyti kitas priemones arba užtikrinti, kad jis elgiasi gerai ir sugebės pakeisti savo gyvenimo būdą (motyvacinio interviu principu). Su jaunuoliu galima susitarti dėl papildomų susitikimų, kurių metu aptarti sėkmę ir nesėkmę ir pan.

Svarbu, kad nuo gebėjimo palaikyti ryšį su jaunuoliu sėkmės ar nesėkmės gali priklausyti visaskoordinatoriaus darbas. Todėl koordinatoriui rekomenduojama po pokalbio įvertinti, kiek jiems pavyko pasiekti, kad:

1. užsimegztų atviras bendravimas;
2. būtų aptarti visi pagrindiniai aspektai, tokie, kaip konfidencialumas ir t. t.;
3. būtų išsamiai ir suprantamai atsakinėjama į jaunuolio klausimus;
4. būtų sudarytos galimybės jaunuolį visiškai įtraukti į pagalbos procesą;
5. jaunuolio būtų atidžiai klausomasi;
6. būtų identifikuojami pagrindiniai problemų ir poreikių aspektai;
9. būtų identifikuojami jaunuolio lūkesčiai ir į juos atsižvelgiama.

10. Paslaugas teikiančios institucijos ir organizacijos Druskininkų savivaldybėje:

Druskininkų savivaldybės institucijos ir organizacijos	Adresas
Druskininkų savivaldybė	Vilniaus al.18, LT-66119 Druskininkai Tel.nr. +370313 51517
Druskininkų savivaldybės visuomenės sveikatos biuras	M.K.Čiurlionio g.80, Druskininkai Tel.nr.+370 612 97211
VšĮ Druskininkų pirminės sveikatos priežiūros centras	M.K.Čiurlionio g.82, Druskininkai Tel.nr. +370 313 52289
VšĮ Druskininkų ligoninė	Sveikatos g.30, Druskininkai Tel.nr.+370 313 59144
Druskininkų savivaldybės jaunimui palankių sveikatos priežiūros paslaugų koordinacinis centras	M.K.Čiurlionio g.92, Druskininkai Tel.nr.+370 645 59499
Druskininkų policijos komisariatas, Alytaus apskrities vyriausiasis policijos komisariatas	Vytauto g.41, Druskininkai Bendrasis pagalbos centras 112
Druskininkų priešgaisrinė gelbėjimo tarnyba	M.K.Čiurlionio g.31, Druskininkai Tel.nr.+370 707 65955
Druskininkų Atgimimo mokykla	M.K.Čiurlionio g.92, Druskininkai Tel.nr.+370 313 52243
Druskininkų „Saulės“ pagrindinė mokykla	Ateities g. 13, Druskininkai Tel.nr. +370 313 59209
Druskininkų „Ryto“ gimnazija	Klonio g.2, Druskininkai Tel.nr.+370 313 45462
Druskininkų savivaldybės Viečiūnų progimnazija	Jaunystės g.8, Viečiūnai Tel.nr.+370 313 47979
Profesinio mokymo centro „Žirmūnai“ Pietų Lietuvos filialas	Vilniaus al. Druskininkai Tel.nr.+370 313 51091
Druskininkų savivaldybės Leipalingio progimnazija	Alėjos g.26, Leipalingis Tel.nr.+370 313 43373
„Gelbėkit vaikus“ Druskininkų vaikų dienos centras	Gardino g. , Druskininkai Tel.nr.+370 614 17473
Druskininkų socialinių paslaugų centras	Veisiejų g.17, Druskininkai Tel.nr.+370 313 58072
Druskininkų švietimo centras	M.K.Čiurlionio g.80, Druskininkai

	Tel.nr.+370 313 51853
Druskininkų M.K.Čiurlionio meno mokykla	Vytauto g.23, Druskininkai Tel.nr.+370 313 53313
Druskininkų kultūros centras	Vilniaus al.24, Druskininkai Tel.nr.+370 313 53122
Druskininkų jaunimo užimtumo centras	Veisiejų g.17, Druskininkai Tel.nr.+370 313 53056

Skubią psichologinę pagalbą teikiančios organizacijos:

- Jaunimo linija, www.jaunimolinija.lt, tel. 8 800 28 888. Jaunimo linijos savanoriai dirba visą parą.
- Vaikų linija, www.vaikulinja.lt, tel. 116 111. Vaikų linijos savanoriai dirba visą parą.
- Pagalbos vaikams linija, www.pagalbavaikams.lt, tel. 116 111. Paramą teikia psichikos sveikatos profesionalai I–V nuo 11 iki 19 val.
- Linija doverija, tel. 8 800 77 277. Dirba I–VII nuo 16 iki 20 val. Pagalbą teikia savanoriai mokiniai.
- Tėvų linija, www.tevulinija.lt, tel. 8 800 90 012. Pagalba teikiama I–V nuo 11 iki 13 val. ir nuo 17 iki 21 val. Pagalbą teikia profesionalūs psichologai tėvams, patiriantiems psichologinių iššūkių.
- VšĮ Krizių įveikimo centras. Kontaktai: „Skype“ – krizesiveikimas, krizesiveikimas1; „Messenger“ – Krizės įveikimas; krizesiveikimas.lt. I–V nuo 16 iki 20 val., VI – nuo 12 iki 16 val. Pirmoji konsultacija nemokama, išankstinė registracija nereikalinga. Pagalbą teikia profesionalūs psichologai.

11. Informacijos šaltiniai

Pirmoji pagalba apsinuodijus

- Apsinuodijimų informacijos biuras, <http://www.apsinuodijau.lt/>
- Pirmoji pagalba apsinuodijus. Sveikatos portalas Sveikas.lt:
http://ligos.sveikas.lt/lt/ligos_straipsniai/apsinuodijimas/
- Pirmoji pagalba apsinuodijus narkotinėmis medžiagomis. Psichologinio konsultavimo grupė:
http://pkg.lt/ugdymo_istaiigoms/straipsniai/pirmoji_pagalba_apsinuodijus_narkotines_medziagomis/

Dalomoji medžiaga, atmintinės, lankstukai, plakatai, informaciniai leidiniai

- Valstybinis psichikos sveikatos centras: <http://vpsc.lrv.lt/lt/informacine-medziaga/informacija-priklausomybes-ligu-klausimais>
- Valstybinis aplinkos sveikatos centras. 2008. Poilsiaukite blaiviai ir saugiai
- Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas:
<http://ntakd.lrv.lt/lt/prevencija/informacija>

Internetinės svetainės, duomenų bazės

- „Pagalba sau“ – informacija apie emocinę sveikatą ir psichologinę pagalbą: www.pagalbasau.lt
- Jutos universiteto Genų mokslo mokymo centro (Genetic Science Learning Center) internetinėje svetainėje pateikiama informacija, kaip narkotikai, patekę į organizmą, daro poveikį smegenims: <http://learn.genetics.utah.edu/content/addiction/mouse/>

- JAV Nacionalinio priklausomybių nuo narkotikų instituto (NIDA) internetinė svetainė jaunimui <http://teens.drugabuse.gov/>
- JAV Nacionalinio piknaudžiavimo alkoholiu ir priklausomybės nuo alkoholio instituto (NIAAA) interneto svetainė, skirta 11–13 m. vaikams: <http://www.thecoolspot.gov/>
- Didžiosios Britanijos vyriausybės finansuojama jaunimui skirta internetinė svetainė apie narkotikų žalą: <http://www.talktofrank.com/>
- Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento svetainėje pateikiama informacija apie psichoaktyvias medžiagas: <http://ntakd.lrv.lt/lt/prevencija/informacija>
- Jungtinės Karalystės Alkoholio mokymo centro interneto svetainėje pateikiami šaltiniai alkoholio tema: <http://www.alcohollearningcentre.org.uk/>
- Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento interneto svetainėje pateikiama informacija
- JAV organizacijos „Partnership for Drug-Free Kids“ interneto svetainėje pateikiama naudinga informacija, tyrimai, žiniasklaidos kampanijos narkotikų vartojimo prevencijos tema (anglų kalba): <http://www.drugfree.org/>

Programos (aplikacijos) išmaniesiems telefonams, planšetėms ir

kompiuteriams Kontekstinė, susijusi su sveikatos problema informacija,

esanti portale

Mokomoji vaizdo medžiaga portalo mediatekos dalyje

- TED.com. Vikram Patel: Mental health for all by involving all: https://www.ted.com/talks/vikram_patel_mental_health_for_all_by_involving_all
- TED.com. Thomas Insel: Toward a new understanding of mental illness: https://www.ted.com/talks/thomas_insel_toward_a_new_understanding_of_mental_illness
- Vaizdo medžiaga „The Science of Addiction“ apie tai, kas vyksta organizme vartojant psichiką veikiančias medžiagas: <http://www.sveikatostinklas.lt/mediateka/video/science-addiction>
- Vaizdo medžiaga „Substance use disorders“ apie tai, kaip psichiką veikiančių medžiagų vartojimas virsta priklausomybe: <http://www.sveikatostinklas.lt/mediateka/video/substance-use-disorders>
- Vaizdo medžiaga „Risk factors for drug use and drug abuse“ apie psichiką veikiančių medžiagų vartojimo riziką: <http://www.sveikatostinklas.lt/mediateka/video/risk-factors-drug-use-and-drug-abuse>
Vaizdo medžiaga „Why do some people but not others develop substance use problems?“ apie tai, kodėl vieni žmonės tampa priklausomi nuo psichiką veikiančių medžiagų, o kiti ne: <http://www.sveikatostinklas.lt/mediateka/video/why-do-some-people-not-others-develop-substance-use-problems>
- Vaizdo medžiaga „Treatments and triggers for drug dependence“ apie priklausomybės nuo narkotikų gydymą ir kas paskatina gydytis: <http://www.sveikatostinklas.lt/mediateka/video/treatments-and-triggers-drug-dependence>
- Vaizdo medžiaga „Drug use prevention – school programming and protective factors“ apie psichiką veikiančių medžiagų prevenciją: <http://www.sveikatostinklas.lt/mediateka/video/drug-use-prevention-school-programming-and-protective-factors>
- Vaizdo medžiaga „Overview of psychoactive drugs“, pateikianti psichiką veikiančių medžiagų apžvalgą: <http://www.sveikatostinklas.lt/mediateka/video/overview-psychoactive-drugs>
- Narkotikų, tabako ir kontrolės departamento inicijuotos kampanijos „Pamiršk“ vaizdo medžiaga „Pamiršk, jeigu pradėsi vartoti narkotikus. Motociklas“: <http://www.sveikatostinklas.lt/mediateka/video/pamirsk-jei-pradesi-vartoti-narkotikus-motociklas>
- Narkotikų, tabako ir kontrolės departamento inicijuotos kampanijos „Pamiršk“

- vaizdo medžiaga „Pamiršk, jeigu pradėsi vartoti narkotikus. Krepšinis“:
<http://www.sveikatostinklas.lt/mediateka/video/pamirsk-jei-pradesi-vartoti-narkotikus-2>
- Narkotikų, tabako ir kontrolės departamento inicijuotos kampanijos „Pamiršk“ vaizdo medžiaga „Pamiršk, jeigu pradėsi vartoti narkotikus. Klubas“:
<http://www.sveikatostinklas.lt/mediateka/video/pamirsk-jei-pradesi-vartoti-narkotikus>
 - Kūrėjas Andrius Mamontovas apie alkoholio vartojimo pasekmes:
<http://www.sveikatostinklas.lt/mediateka/video/andrius-mamontovas-apie-alkoholio-pasekmes>
 - Jaunimo linija apie savižudybę ir alkoholį:
<http://www.sveikatostinklas.lt/mediateka/video/jaunimo-linija-apie-savizudybe-ir-alkoholi>
 - PRIEDAI

AUDIT – alkoholio vartojimo sutrikimų atpažinimo klausimynas

Klausimas	0	1	2	3	4
1. Kaip dažnai geriate alkoholinius gėrimus?	☐ Niekada	☐ Kartą per mėnesį ar rečiau	☐ 2–4 kartus per mėnesį	☐ 2–3 kartus per savaitę	☐ 4 ar daugiau kartų per savaitę
2. Kiek standartinių alkoholinių vienetų* įprastai išgeriate tą dieną, kai geriate?	☐ 1 ar 2	☐ 3 ar 4	☐ 5 ar 6	☐ 7–9	☐ 10 ar daugiau
3. Kaip dažnai per dieną išgeriate 6 ar daugiau standartinių alkoholio vienetų*?	☐ Niekada	☐ Rečiau nei kartą per mėnesį	☐ Kartą per mėnesį	☐ Kartą per savaitę	☐ Kasdien arba beveik kasdien
4. Kaip dažnai per pastaruosius 12 mėnesių pastebėjote, kad pradėjęsgerti nebegalite liautis?	☐ Niekada	☐ Rečiau nei kartą per mėnesį	☐ Kartą per mėnesį	☐ Kartą per savaitę	☐ Kasdien arba beveik kasdien
5. Kaip dažnai per pastaruosius 12 mėnesių dėl gėrimo neatlikote to, ko iš Jūsų paprastai tikimasi?	☐ Niekada	☐ Rečiau nei kartą per mėnesį	☐ Kartą per mėnesį	☐ Kartą per savaitę	☐ Kasdien arba beveik kasdien
6. Kaip dažnai per pastaruosius 12 mėnesių pagirioms palengvinti rytereikėjo išgerti alkoholio?	☐ Niekada	☐ Rečiau nei kartą per mėnesį	☐ Kartą per mėnesį	☐ Kartą per savaitę	☐ Kasdien arba beveik kasdien
7. Kaip dažnai per pastaruosius 12 mėnesių po išgertuvių jautėte kaltėir sąžinės priekaištus?	☐ Niekada	☐ Rečiau nei kartą per mėnesį	☐ Kartą per mėnesį	☐ Kartą per savaitę	☐ Kasdien arba beveik kasdien
8. Kaip dažnai per pastaruosius 12 mėnesių negalėjote prisiminti praėjusios dienos vakaro dėl išgerto alkoholio?	☐ Niekada	☐ Rečiau nei kartą per mėnesį	☐ Kartą per mėnesį	☐ Kartą per savaitę	☐ Kasdien arba beveik kasdien
9. Ar dėl Jūsų gėrimo Jūs pats ar kas nors kitas buvo sužeistas?	☐ Ne		☐ Taip, bet ne per pastaruosius 12 mėnesių		☐ Taip, per pastaruosius 12mėnesių
10. Ar Jūsų giminaitis, draugas, gydytojas ar kitas sveikatos priežiūros specialistas kada nors yra išreiškęs susirūpinimą dėl Jūsųgėrimo ar paraginęs mažiau gerti?	☐ Ne		☐ Taip, bet ne per pastaruosius 12 mėnesių		☐ Taip, per pastaruosius 12mėnesių

	Balų suma <i>(pildo specialista s)</i>
--	--

** standartinio alkoholio vieneto suvokimui naudokitės 2
priedu*

STANDARTINIO ALKOHOLIO VIENETO (SAV*) SKAIČIUOKLĖ

*1 SAV = 10 g grynojo (100 proc.) alkoholio (etanolio)

1 SAV				~8 SAV
				
200 ml alaus (5 proc.)	100 ml vyno (11–13 proc.)	60 ml spirituoto vyno (18 proc.)	25 ml stipraus gėrimo (40 proc.)	750 ml vyno butelyje (11–13 proc.)

SAV apskaičiuojamas pagal formulę:

$$\text{SAV} = \frac{(\text{alkoholinio gėrimo kiekis (ml)} \times \text{alkoholinio gėrimo stiprumas (\%)})}{1\ 000}$$

PAVYZDYS

Asmuo išgėrė 0,5 l talpos butelį 5,5 proc. stiprumo alaus.
Jo išgertas alkoholio kiekis, matuojamas SAV, apskaičiuojamas šitaip:
 $\text{SAV} = 500 \times 5,5 / 1\ 000 = 2,75.$